

Interviu cu SHERBAN LUPU, violonist

Drumul vieții este căutarea unui adevăr

Brașovul are o tradiție muzicală. Ostermayer, Mureșianu, Dîma, Berger, Richter, Dinu Niculescu, nume care au intrat cu faimă în istoria domeniului. La care actualmente să-l adăugăm pe Sherban Lupu. Ca meloman care ascultă muzică simfonică și se străduiește să-i pătrundă misterele, numele îmi era cunoscut din sala de concert, imprimări sau pe cale livrescă.

Dorința de a realiza un interviu cu Domnia Sa mi-a încolțit în minte de îndată ce i-am aflat istoria familiei, iar pe de altă parte, după ce timp de o săptămână, cu oarece ani în urmă, am fost martora unui eveniment muzical inițiat de brașoveanul nostru – „Zilele muzicale ale Brașovului” –, un dar făcut urbei natale, oază în care emoția artistică devenise atotstăpânitoare.

I-am comunicat telefonic intenția mea, acceptată cu multă bunăvoință.

Personalitate complexă – violonist, aplaudat pe mari scene ale lumii, în compania unor renumite orchestre; pedagog, transmițând tinerilor o zestre muzicală prețioasă; animator al vieții muzicale, director artistic al „Societății George Enescu” din Statele Unite, înființând și o Fundație culturală ce-i poartă numele; cercetător al creațiilor enesciene și nu numai – Sherban Lupu este un interlocutor fascinant. Pentru că și are ce povesti, cu har, despre momente care i-au „colorat” existența. Deși celebru, știe să creeze atmosfera de amabilitate, deloc forțată, relaxată, de la egal la egal, lipsită de morgă. Finețea de a-ți induce ție, interlocutor, sentimentul prețuirii, așa cum procedează Domnia Sa, este „un sigiliu” pe care îl dețin numai oamenii de înaltă ținută morală și intelectuală.

Dialogurile, reluate în timp și transformate într-o viitoare carte, capătă de fiecare dată tihna taifasului ca între doi prieteni. Probabil ne inspiră și urbea. Deși locuiește în Statele Unite cea mai mare parte a anului, pentru Sherban Lupu „Brașovul a rămas aceeași bijuterie frumoasă”, după propria spusă. La care aș adăuga că în filigranul ei sunt ascunse amintirile.

Steluța Suci: *Familia dvs. are rădăcini adânci, nu numai în istoria Brașovului.*

Sherban Lupu: Exact. Nu numai a Brașovului. Rădăcinile de care amintiți se întind în Transilvania. Nu mai aștept întrebarea deoarece știu că doriți date biografice despre părinți. Tata, Mircea Aurel, era inginer cu studii în Germania, la Politehnica din Charlottenburg. Deși se născuse la Sibiu, se simțea brașovean get-beget. Orice familie care se respecta era atentă la educația copiilor. Așa era rânduiala. Tatăl meu a studiat vioara cu Constantin Bobescu, la Așezământul Astra din Brașov. Chiar se bucura de aprecierea profesorului, fiind un violonist destul de bun. Îmi aduc aminte de serile de muzică din familie când ne cânta *Balada* de Ciprian Porumbescu.

S.S.: *Și mama?*

S.L.: Mama se numea Eugenia Grama. S-a născut în Purcăreni, o comună lângă Brașov, unde tatăl ei era notar. Bunica maternă venise din Dobrogea. Era fiică de mocani din Săcele plecați cu turmele în acea zonă. Pe bunicul matern nu l-am cunoscut. Mi s-a întipărit în minte doar din poveștile familiei. M-am născut într-o perioadă tulbură. Tatăl meu a fost arestat și închis pe Cetățuia, în Brașov.

S.S.: *Să explicăm pentru cine nu știe ce-i cu Cetățuia.*

S.L.: Dealul Straja sau Dealul Cetății. Aici a fost amplasată o fortăreață, datând din sec. al XV-lea. A fost refăcută în decursul timpului. O perioadă a servit ca loc de detenție.

S.S.: *Să continuăm istorisirea despre familia dvs.*

S.L.: După câteva luni tata a fost eliberat. În timpul detenției lui, mama nu se simțea în siguranță. Mi-a povestit mai târziu că mă lua în cărucior și ne mutam pe la rude și

prieteni. Bunicul era încă la Canal. Ca să li se piardă urma, părinții au hotărât să se mute la București.

S.S.: *Așa ați devenit bucureștean cu sufletul de brașovean.*

S.L.: Sunt foarte legat de Brașov, deoarece vacanțele le petreceam aici la bunici. Pentru un copil, vacanța este un lucru minunat. Fiind vorba de bunici, copilăria o identific cu Brașovul. Deși erau vremuri tulburi, copilăria mea poartă însemnele bucuriei.

S.S.: *Din acele vremuri tulburi păstrați vreo amintire care revine din când în când?*

S.L.: Îmi aduc aminte că la masa de prânz aveam un meniu care se repeta din două în două zile: felul întâi – supă de roșii cu macaroane, iar felul al doilea – macaroane cu roșii. Nu este un joc de cuvinte, ci pură realitate.

S.S.: *Prin ce ani se întâmplau cele povestite?*

S.L.: Erau anii 1954-1955, când teroarea puse stăpânire pe români.

S.S.: *Răspunsul mă face să deschid o paranteză. Părinții și bunicii v-au împărțit din încercările prin care trec sau v-au ferit să cunoașteți adevărata realitate?*

S.L.: La început nu mi-au povestit. Eram prea mic. De fapt ce se întâmpla familiei mele nu era cu nimic diferit de ce trăiau prietenii noștri. Cam toată lumea era afectată de ceva. După ce am împlinit vreo zece ani, au început să-mi atragă atenția să mă feresc de oameni răuvoitori care inventau denunțuri. Chiar era să fiu dat afară din școală deoarece am spus că știu unde a plecat Regele Mihai. Vă dați seama că pentru acel timp era o afirmație care atrăgea pedeapsă. Înțelegând că viața noastră devine din ce în ce mai tensionată, am început să pun întrebări. Încetul cu încetul, părinții mi-au atras atenția la ce se întâmpla în jurul nostru. În primul rând să nu comentez cu alții discuțiile din casă. Am început să trăiesc realitatea cu ochii deschiși.

S.S.: *În acei ani disimularea a fost învățată de timpuriu ca un mijloc de apărare. Vă propun un exercițiu de imaginație. Aveți în față o fotografie de familie. Dvs. încadrat de părinți. Bunicii unde sunt plasați? Vă pun întrebarea deoarece când vorbiți de bunici, vocea are un anumit tempo.*

S.L.: Bunicii paterni sunt personaje importante. Ei mi-au vegheat copilăria. Să spun așa: eu și părinții suntem încadrați de bunici.

S.S.: *Bunicul patern a fost o figură importantă în istoria Brașovului. Știu că aveți pregătite câteva date din biografia lui pe care vă rog să le faceți cunoscute.*

S.L.: S-a născut în 1889 în comuna Bunești, jud. Brașov, într-o familie nu prea înstărită, așa zice că mai mult săracă. Urmează cursurile prestigiosului liceu brașovean „Andrei Șaguna”, apoi Facultatea de Medicină din Cluj, absolvită în 1914. Cu puternice sentimente patriotice, ca toți ardelenii, participă la constituirea Consiliului Dirigent, fiind secretar al secției de sănătate din Departamentul de Război. Cu data de 1 martie 1919 a fost numit medic al orașului Făgăraș și medic al Asigurărilor Sociale. În 1925, fiind

construită casa din Brașov, cea de pe strada N. Iorga, la cerere este transferat ca medic de circumscripție urbană și medic specialist ORL la Ambulatoriul Casei Asigurărilor Sociale din Brașov. În anul 1928 ajunge medic primar. A lucrat și la *Stația de recoltare a sângelui* din oraș. În anul 1952 a fost ridicat de securitate și dus până în 1954 în lagărul de muncă forțată de la Canal. Nume de tristă amintire. A decedat în 1974.

S.S.: *După această acoladă să revenim la dialogul nostru prin care să povestiți traiectoria formării ca muzician. Din toate istorisirile înțeleg că vioara a fost din copilărie un personaj în viața dvs. Cine v-a pus prima dată vioara în mână?*

S.L.: Prin 1959 a fost o epidemie de gripă. Tata a făcut o formă ușoară și era în convalescență. S-a gândit mai în joacă, mai în serios, să-mi pună vioara lui în mână. Așa a început de la vârsta de 6 ani drumul meu cu vioara în mână. Apoi am dat examen la Liceul nr. 2 (astăzi „George Enescu”) din București. La început a fost o școală de muzică, apoi a devenit liceu.

S.S.: *Paralel luați ore particulare de vioară?*

S.L.: Școala de muzică însemna la vremea aceea chiar ore particulare de vioară și teorie. Apoi s-a instituit în acești cadru, de prin clasa a V-a, și cultura generală.

Am început studiul viorii pe un fundament foarte solid

S.S.: *Cine era profesorul dvs. de vioară?*

S.L.: Am avut un profesor foarte bun. Se numea Mircea Vasilescu. La rândul său studiasse cu Karl Flesch, unul dintre cei mai importanți pedagogi din Europa la acea vreme, care prin muzică frecventase Casa Regală, cântase în saloanele Reginei Elisabeta. Cred că așa l-a cunoscut pe George Enescu. A dat numeroși violoniști care au făcut carieră mondială. Spre norocul meu, am început studiul viorii pe un fundament foarte solid.

S.S.: *Când ați apărut prima dată pe scenă?*

S.L.: În cadrul serbărilor școlare erau organizate periodice concerte. Cu unele mergeam și prin fabrici, să cântăm muncitorilor. Să nu uităm că vorbim de anii 1960. Am cântat și la radio. Eram prin clasa I și fusesem selectat dintre alți copii. Am interpretat „Variațiuni” de Dunkel. Țin minte că părinții stăteau lipiți de aparatul de radio să-și asculte odrasla.

S.S.: *Începutul cât se poate de promițător. Părinții au dorit pentru dvs. o carieră în muzică sau e vorba doar, pe de o parte, de educație, iar pe de altă parte, de a vă ocupa timpul liber cu ceva instructiv?*

S.L.: Inițial cred că au vrut să-mi ofere ceva constructiv de făcut. Cum făceam progrese rapide și eram apreciat de cei din jur, s-au convins că am un talent special. Au hotărât să mă direcționeze spre muzică. Nu știu dacă se gândeau într-adevăr că aceasta va fi cariera mea. În schimb, pe la vârsta de 15 ani devenise evident, în urma concertelor pe

care le dădeam și a cronicilor favorabile, că acesta mi-e drumul, de la care nu m-am abătut.

S.S.: *Ați vorbit cu însuflețire de primul profesor. Ce alte modele umane v-au învățat alfabetul viitoarei desăvârșiri profesionale?*

S.L.: Încă din copilărie am cunoscut oameni interesanți. Aici la Brașov, o persoană care m-a influențat în muzică a fost Tudor Ciortea, prieten cu bunicii și părinții mei. Mă asculta cum interpretez, îmi dădea sfaturi, asista la studiul

meu. Mai era și familia Moscu, pianiști, care îl iubeau pe Mozart. Mi-au transmis acest nobil sentiment. O experiență muzicală am trăit la un concert la Biserica Neagră. Aveam vreo trei-patru ani. Am fost uluit, mai bine-zis înspăimântat de sunetul orgii.

S.S.: *Într-o pagină de jurnal notați cu patimă: „Sunt făcut pentru muzică. O iubesc mai mult decât orice pe lume. La auzul ei simt că mă pătrunde în tot timpul un flux venit dintr-o altă lume ce mă înalță. Atunci când ascult muzică sau o cânt mă simt mai aproape de tine, Doamne! Voi ajunge un artist. Forța mea și tu, Doamne, mă veți ajuta să trăiesc în lumea artei. Doamne, ajută-mă! Forță, mă închin ție”.*

S.L.: Recitind acest pasaj, îmi dau seama că atunci se consolida personalitatea mea, conștientizăm că drumul pe care l-am găsit era muzica. Prin muzică puteam să mă definesc.

Aș spune că sunt o persoană interogativă

S.S.: *În 1970 aveai 18 ani. Gânduri mature pentru vârstă.*

S.L.: Întotdeauna mi-am pus întrebări existențiale. Cred că era o latură a preocupărilor mele: ce este destinul, ce este karma, ce îmi influențează pașii pe calea pe care vreau s-o urmez, cum o găsesc, de unde vine energia mea? Întrebări pe care mi le puneam și prin ele încercam să-mi deslușesc simțămintele și percepțiile asupra sensului vieții. La 18 ani am simțit că muzica este viața mea. În altă ordine de idei, dacă ar fi să mă autocaracterizez, aș spune că sunt o persoană „interogativă”.

S.S.: *Când îți pui întrebări, te cunoști mai bine. Dumneavoastră ați simțit acest lucru, fiind o persoană interogativă. Aș vrea să punem față în față cele două circumstanțiale temporale atunci / acum.*

S.L.: Întrebări îmi pun permanent. Câteodată găsesc răspunsuri, alteori nu. Nu poți trece prin viață fără să-ți pui întrebări. O decizie luată este un răspuns la o întrebare. Apelez la un exemplu din domeniul meu. Când vine vremea să studiezi lucrări clasice pui întrebări: de ce fraza este în acest fel? Cum a construit compozitorul? Acest procedeu „al întrebării” îl folosesc și cu studenții mei, care așteaptă, mai degrabă, să le dai răspunsuri, decât să-și pună ei întrebări. Important e să le stârnesc întrebarea potrivită, ca să găsească singuri răspunsul. În felul acesta mi-am construit sistemul meu pedagogic. Același lucru se petrece cu mine...

S.S.: *Vă rog să nuanțați.*

S.L.: Sunt întrebări legate de viață, de ceea ce mă înconjoară, de ce societatea se comportă într-un anumit fel... Socotesc că întreaga viață este o întrebare.

S.S.: *Ați constatat, în anumite circumstanțe, că răspunsurile nu au fost cele potrivite sau, din contră, au fost favorabile unei anumite situații?*

S.L.: Drumul vieții este căutarea unui adevăr. Câteodată am avut certitudinea că răspunsul a fost cel căutat. Pe de altă parte, întrebările se schimbă și ele pe măsură ce viața dă noi încercări. Adesea mi-am schimbat optica, dar obiectivul a rămas același: să-mi păstrez un drum adevărat pentru mine. Între *atunci* și *acum* au fost și greșeli. Însă am avut un fir călăuzitor care nu s-a schimbat foarte mult. E vorba și de etape din biografia mea, când am trăit în medii diferite. Primii douăzeci de ani i-am petrecut în țară, a urmat Anglia, apoi America. Fiecare perioadă venea cu probleme specifice, în funcție de oamenii cu care colaborem. În asemenea circumstanțe, răspunsurile erau altele, poate nu cele mai nimerite. Într-un anumit moment luăm decizia pe care o socotim cea mai bună. Răspunsul îl dăm în funcție de datele problemei. Pot spune că mi-am urmărit destinul. Și încă ceva, zic eu important: există întotdeauna o voce care te îndrumă.

S.S.: *Să luăm situația când ați trăit un moment, nu cel scotat, în urma răspunsului. L-ați perceput ca o drama? Ați avut puterea să depășiți inconfortabilul?*

S.L.: Evident. Am avut și drame, când a trebuit să cârmesc viața total diferit. Am depășit asemenea situații. Ca probă – stăm de vorbă acum. Am plecat singur din țară și a trebuit să mă descurc. Părinții nu puteau să mă ajute. Au fost încercări grele. Au fost momente când căutam bani prin toate buzunarele. În America nu aveam drept de muncă, deoarece azilul politic îl cerusem în Anglia. Nu este voie să ceri de două ori azil politic, chiar dacă te afli în altă țară. A fost greu până am obținut rezidența la San Francisco pe baza unui articol de lege care spunea că dacă ești dotat și au nevoie de tine, îl obții. Când eram în Anglia, tata depuse cerere la Ministerul Învățământului să mi se prelungească bursa încă un an, chit că bursa era dată de partea engleză, nu de autoritățile române. A fost o adevărată aventură. M-au chemat la ambasadă. Începeam să mă țină acolo, spunându-mi că a doua zi este un zbor până la Constanța, unde îmi vor da imediat pașaport și apoi să mă pot întoarce în Anglia.

S.S.: *Și ați crezut?*

S.L.: Nu numai că n-am crezut, dar mi s-a făcut frică, deoarece ambasada era teritoriu românesc. Mi-au spus că vor aranja cu nu știu ce profesor să mă însoțească până în România...

S.S.: *Și cum ați scăpat?*

S.L.: Am fost inspirat să spun că mama mă ceartă dacă nu aduc rufe care sunt de spălat și cusut. Le-am spus că mă duc să-mi fac bagajul și mă întorc.

S.S.: *Vă adresez acum altfel întrebarea. Și v-au crezut?*

S.L.: Probabil că da, din moment ce am putut să plec din ambasadă. A doua zi am fost la Ministerul de Interne din Londra și am cerut azil politic.

S.S.: *Într-o asemenea situație părinții au avut de pățimit?*

S.L.: Bineînțeles. În primul rând nu le-au dat voie să mă viziteze. Tata s-a prăpădit între timp. Li se arunca în față aceeași lozincă: au crescut un copil care n-a înțeles spiritul socialismului. Tot felul de lucruri de acest fel. Mama a venit abia după nouă ani, când eram în America.

S.S.: *Revin la sensul interogativ al vieții. În ce măsură întrebările stărnesc energia necesară înfăptuirii salturilor calitative în profesie?*

S.L.: Ne punem întrebări. Ele ne întăresc dorința de a continua drumul. Altfel am merge ca într-o transă inconștientă. Fără ele obiectul artistic ar începe să piardă din puterea de exprimare. Numai prin întrebări, cărora trebuie să le găsești răspuns, se naște energia creatoare.

În acea vreme Londra era centrul muzical al lumii

S.S.: *Câți ani ați stat la Londra?*

S.L.: 4 ani.

S.S.: *Prin istorisirile dvs. să retrăim anii londonezi.*

S.L.: Frecventam celebra Guildhall School of Music & Drama. Ca bursier, luam lecții de vioară cu profesorul Neaman. La anumite intervale de timp venea și Yehudi Menuhin, ca să dea câte un *masterclass*. Am avut această minunată șansă să învăț cu marele violonist. Aveam și cursuri de istoria muzicii, de teorie. Am stat doi ani la colegiu, apoi alți doi am profesat, dând concerte.

S.S.: *Știind că sunteți român, Yehudi Menuhin v-a vorbit despre Enescu?*

S.L.: Despre Enescu vorbea mereu. Orice indicație pe care ne-o explica, orice element informativ începea așa: „Maestrul meu Enescu zicea”. Avea o venerație pentru maestrul său. Relația Enescu – Menuhin este una specială. A fost o relație spirituală și sufletească, o îngemănare de două suflete speciale. Menuhin era absolut genial. Nu spunea Einstein că, după ce, pe la zece ani, l-a auzit pe Menuhin, a înțeles că Dumnezeu există? Pe de altă parte, Enescu a fost muzicianul desăvârșit, unul dintre cei mai mari muzicieni ai secolului XX.

S.S.: *Dvs. veneați dintr-o țară comunistă care nu avea deschidere culturală spre Occident. Cum era viața muzicală la Londra?*

S.L.: Înainte de răspunsul propriu-zis, un scurt comentariu. România în anii 1950/1960 era sub influența sovietică. Turneele „străine” erau venite din Uniunea Sovietică. Aici este „un dar”. Am avut șansa să-i ascult în țară pe David Oistrach, Leonid Kogan, Sviatoslav Richter, veniți în turneu la București. Să recunoaștem, nume grele în muzică. Revin cu răspunsul evocator pentru viața muzicală a Londrei. În acea vreme, capitala Regatului Unit era centrul muzical al lumii și am avut astfel posibilitatea să mă desăvârșesc, în primul rând prin marile concerte la care eram în sală. În al doilea rând, am avut legături cu „Amadeus String Quartet” și am studiat cu primul violonist al acestei formații, Norbert Brainin. Cursurile de măiestrie le-am făcut cu Henryk Szeryng și Sándor Végh. Îmi urmam drumul pentru construirea unei cariere.

S.S.: *Un program încărcat pe care vi l-ați asumat.*

S.L.: Eram conștient că acesta mi-e drumul în viață. Și este un drum foarte frumos. Am întâlnit și încă mai întâlnesc oameni foarte interesanți; am lucrat cu cele mai extraordinare creații ale sufletului omenesc. Am fost și sunt inconjurat de o lume de sunete, de armonie.

S.S.: *Punem deoparte renunțările asumate benevol. Să vă întreb care sunt „ingredientele” necesare în formarea unui bun muzician?*

S.L.: Să ai pasiune pentru ceea ce faci, să ai o curiozitate continuă de a afla mai multe, de a nu te rezuma la ceea ce ți se pare că deja ai realizat. Totdeauna e o cale lungă de străbătut. Cei care se grăbesc și se uită după rezultate ușoare, fac un fel de compromis cu arta, cu puterea de a comunica, cu adevărul muzical.

S.S.: *Tot ce ați amintit este valabil pentru desăvârșire în orice domeniu. Vă sugerez să mai zăbovim la Londra și poate să amintiți de drumul, la propriu vorbesc, până acolo.*

S.L.: De la București la Londra am plecat cu trenul, un drum obositor de două zile. Aveam doar două lire în ciorap. Nu zâmbiți. E la propriu ce vă spun. Deținerea de valută era interzisă. Dacă mă prindeau la graniță cu cele două lire, mă puteau întoarce din drum. La Londra m-a salvat familia Grindea, renumiți acolo în lumea artei.

S.S.: *Cunoșteți familia din țară?*

S.L.: Nu. Când am plecat la Londra, profesoara mea de geografie mi-a dat un bilețel cu numele cumnatei sale, Carola Grindea. În gara Victoria din Londra am dat un telefon doamnei respective, spunându-i disperat că nu mă așteaptă nimeni. Am aflat mai târziu că „reprezentanți” ai familiei se aflau în gară, dar mă spionau de departe să vadă cu cine mă întâlnesc. Le era frică și lor. A venit la mine ginearele doamnei, care m-a luat cu mașina. Familia Grindea mi-a oferit găzduire până a început școala. Am rămas

apropiați până în ziua de astăzi. Doamna era o profesoară cunoscută la Guildhall, iar soțul, un prieten al lui Enescu, era autorul unor lucrări în domeniul artelor și jurnalisticii.

S.S.: *Existența dvs. se intersectează din nou cu numele lui Enescu.*

S.L.: Fac un salt în timp. Universitatea la care am predat 25 de ani a fost vizitată de Enescu trei ani la rând, între 1948-1950, pe când era artist în rezidență. Directorul care m-a angajat a cântat chiar în orchestra dirijată de Enescu.

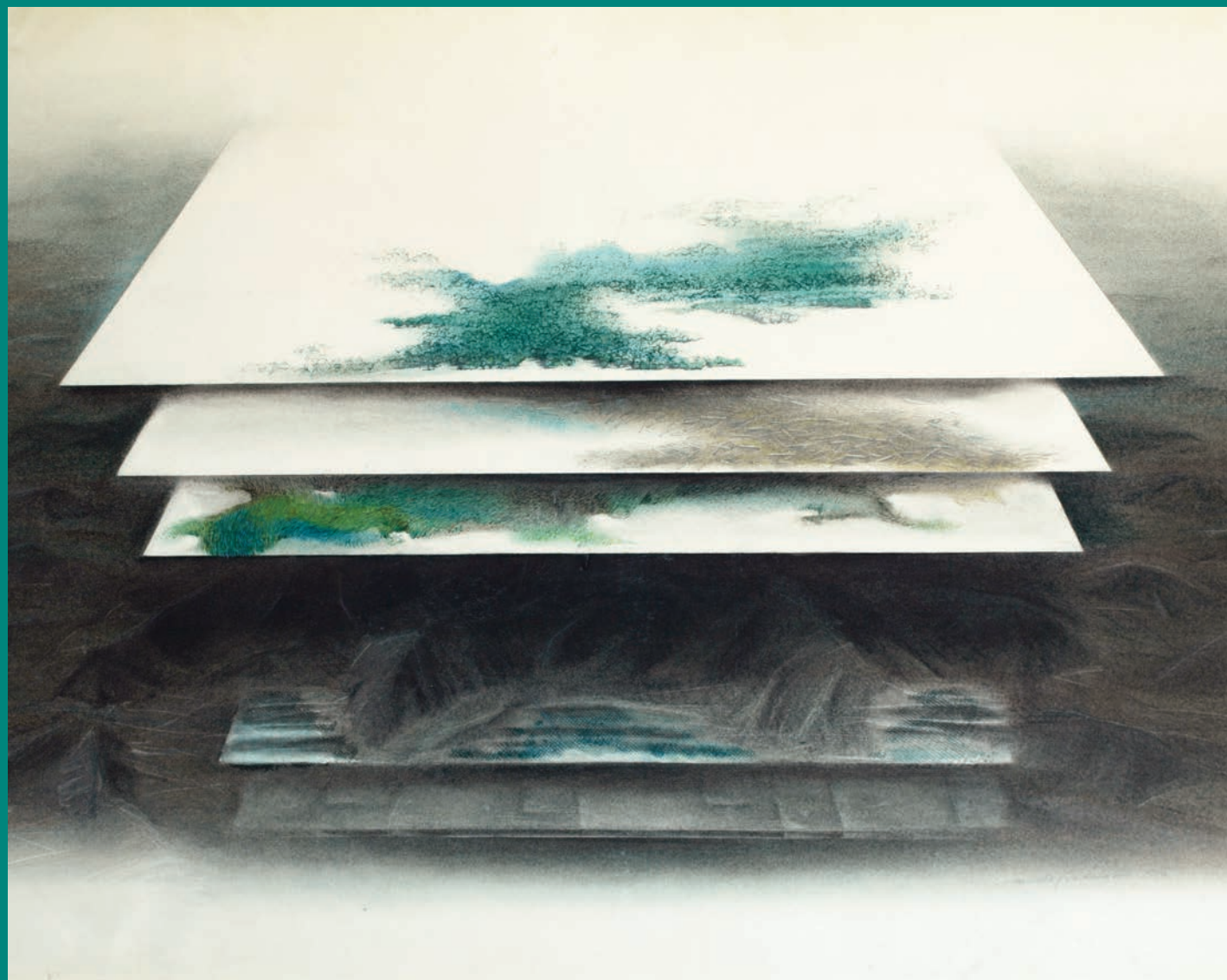
S.S.: *Să lămurim despre ce Universitate este vorba.*

S.L.: Illinois.

Viața mi-a oferit prilejul multor întâlniri cu oameni deosebiți

S.S.: *În artă, există prietenie sau orgoliul este foarte puternic?*

S.L.: Ce spuneți este valabil pentru orice domeniu. Există prietenii între oamenii de aceeași profesie. Nu suntem deosebiți de alții.

S.S.: *N-ați pronunțat cuvântul orgoliu.*

S.L.: Pentru că nu văd de ce ar exista orgoliu. În definitiv, noi toți încercăm să studiem și să cercetăm marile lucrări de artă universală. Nu suntem în competiție unii cu alții.

S.S.: *Ce deosebire ar fi între prietenii avute în România și cele pe care vi le-ați făcut în străinătate? Să luăm în calcul și vârsta.*

S.L.: Unele prietenii le-am dus din adolescență până în zilele noastre. Altele sunt noi. În viață, când pornești pe un drum nou întâlnești o mulțime de oameni. Puțini pot deveni și prieteni. La baza unei prietenii stă afinitatea, fie de gândire, fie de simțire, dar și împrejurarea. Îmi aduc aminte de „Micul prinț” de Saint-Exupéry, unde vulpea explică cum se face o prietenie. Împrejurările mi l-au dat prieten pe Jan Hops, încă din 1987, când ne-am găsit în aceeași universitate. Prietenii trainice sunt un dar nemaipomenit și e bine și să învățăm din ele, să le prețuim. Trebuie să lucrezi la aceste prietenii pentru a le ține în viață. Pe bază de prietenii ne ducem viața înainte. În muzică cunoști mulți oameni care ne ating viața. Dar prietenii sunt mult mai puține și mult mai valoroase. Noi nu am venit pe acest pământ să fim singuri. Singurătatea e cel mai groaznic blestem care se poate abate asupra noastră.

S.S.: *Stărnesc dialogul cu un nume, cât se poate de drag: Virginia Zeani.*

S.L.: „Mulțumesc, maică, măicuță că mi-ai spus”. Așa îi plăcea să vorbească, ardelenește. Chiar m-a întrebat într-o zi: *Câți ani sunt de când ne-am întâlnit?* Eram la Bloomington la studii. M-am întors după cei doi ani de concertmaistru al Operei din San Francisco. Acolo am primit rezidența și apoi cetățenia. În 1980 am luat legătura cu Matei Călinescu, care locuia la Bloomington. Eu doream să mai fac niște cursuri cu profesorul meu.

S.S.: *De ce?*

S.L.: Cântând la operă în fosa, este foarte greu să-ți păstrezi intonația curată. Sunt condiții neprielnice pentru solistica instrumentală. Într-o seară am fost invitat acasă la Matei Călinescu. Acolo era și criticul Cristina Zarifopol. Mi-au spus că sunt în legătură cu Virginia Zeani, căreia i-au dat numărul meu de telefon. Foarte curând a venit împreună cu soțul, Nicola Lemeny, într-o mașină elegantă albă cu albastru și m-au luat la ei acasă. De atunci a început un ritual. În fiecare weekend eram invitatul lor și petreceam acolo ore minunate. Ea – o foarte bună gospodină, în ciuda aparențelor, el – un om de vastă cultură, cu un dialog elevat. Scria și poezii. Amândoi erau artiști din toate punctele de vedere. Țin minte că am organizat prin 1981 un minifestival centenar Enescu, unde am interpretat Sonata III. M-am dus cu o casetă la ei. Am ascultat-o împreună și m-au încurajat. Așa s-a creat această prietenie. Stăteam până la ore mici din noapte, discutam și ascultam muzică. Formau o familie spiritualizată. Pentru mine, prietenia pe care mi-au acordat-o a fost o binecuvântare.

S.S.: *Ați adus în discuție câteva nume pe care le respect. Unul dintre ele – Matei Călinescu. În ce împrejurare l-ați cunoscut?*

S.L.: În cadrul micii comunități române din Bloomington. Într-adevăr era o comunitate.

S.S.: *Amintiți și alte persoane.*

S.L.: Era profesorul de matematică Lalescu, Matei Călinescu cu soția, care lucra la Muzeul de Artă al Universității Indiana. Era economistul Spulber, care a creat biblioteca română de la Universitate, una din cele mai mari din afara României. Mai era Ciprian Foaș, profesor de matematică.

S.S.: *Cristina Zarifopol v-a vorbit despre corespondența lui Eminescu cu Veronica Micle?*

S.L.: Atunci abia sosise în America. A pus o întrebare ce ni s-a părut năstrușnică: dacă există catedră de limba română la Universitate. *Sigur că nu*, i s-a răspuns. A stăruit apoi: *eu vreau să fac catedră de limba română*. Și-a luat doctoratul și iață că datorită ei s-a înființat catedra de limba română la Universitatea Indiana, numită „Studii de limba română”. Despre corespondența lui Eminescu n-a amintit. Cel puțin cât am fost de față la aceste întâlniri. Din păcate, am vești proaste. Un ghinion. Stătea pe terasă la Bloomington. A căzut terasa și în urma accidentului a paralizat. Ce-mi amintesc frumos despre Cristina Zarifopol e că venise cu foarte mult curaj și entuziasm. Bineînțeles că Virginia Zeani avea cea mai mare casă și unde se făceau seratele românești.

S.S.: *V-aș ruga să schițați în câteva cuvinte două portrete din comunitatea românească. Le alegeți dumneavoastră.*

S.L.: Nicola Rossi Lemeny, deși nu era român, prin căsătoria cu Virginia Zeani se integrase în comunitatea românească. Era o prezență impunătoare, un bărbat frumos. Când vorbea atrăgea atenția prin vibrația din vocea lui. Îi plăceau șuetele și mai ales avea simț al umorului. În schimb, Matei Călinescu era mai retras. Nu vorbea mult, dar ce vorbea era cu tâlc. Așa arăta comunitatea românească prin anii 1980-1982. După aceea eu am plecat.

S.S.: *Pe Virginia Zeani ați văzut-o pe scenă?*

S.L.: Din păcate, nu. Când a cântat la Opera din San Francisco, eu eram deja plecat. În schimb, pe Nicola Rossi Lemeny l-am văzut în „Boris Godunov” la Universitatea Indiana, care deține cel mai mare departament de operă dintre toate universitățile americane. A fost una din ultimele lui apariții scenice. Avea putere actoricească, trăire, în genul lui Șaleapin. Mama rusoaică, tatăl italian. În glumă spunea referitor la această combinație: „putea să iasă foarte prost, dar spre fericirea mea a ieșit foarte bine”.

(Fragmente dintr-o viitoare carte de dialoguri cu violonistul Sherban Lupu.)